
THE USE OF TRAVEL JOURNALS IN FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

GEZİ DEFTERLERİNİN YABANCI DİL EĞİTİMİNDE KULLANIMI¹

Buket ALTINBÜKEN KARSLI²

ABSTRACT

In this work, the definition of travel journals as a genre of literature will be made in light of the enunciation theory from linguistics and semiotics, and perception theory from semiotics which is inspired by phenomenology. The aim is to reveal how semiotic techniques can be useful in foreign language education classes, by the use of travel journals. The travel journals (carnets de voyage, Fr.) form a genre of literature containing textual and visual signs, in which the work is comprised of notes and illustrations by a traveller writer. These artworks with varying contents regarding the enunciation techniques and ways of perception are highly suitable for teaching how to form subjective or objective discourse and for providing description techniques. The practice of using linguistic and visual signs in combination offers big help in comprehension and expression for foreign language learners in almost all skill levels. The aim of contemporary approaches in foreign language education, besides providing linguistic competency, is also about offering familiarity with the culture surrounding that language. The perception of differences between the source and target cultures is also part of foreign language education. The travel journals provide a view of the city from the traveller's perspective. As depicted in The Common European Framework of Reference for Languages, the language education has to be given inside a cultural context. The base for the teaching activity is to introduce the student both to the language and to the relevant culture; in other words, the student needs to learn to interpret both linguistic and social signs. In the classical method, one has course books usually presenting the foreign culture. In the meantime, the best way to know the "other" may be to look at one's own self through the eyes of the "other". We see how social signs change between cultures in not only travel journals but also travel literature texts, as is in "Persian Letters" by Montesquieu. We suggest the use of travel literature texts in language education classes in order to teach how to interpret cultural signs. Groups having various language skills can easily comprehend short texts of small-pieced structure thanks to their familiarity with subjects, people and places; and they can form similar texts basing on enunciation and perception techniques. This work brings also a new suggestion in semiotic techniques. Semiotics is a technique of analysis applied to meaningful wholes, revealing how a meaning is articulated. Writers do not use it as a means of creation. We suggest the use of it in the reverse direction as well, in the field of education, as a technique of creating texts. The learner, after understanding different usages in the text examples, will absorb different discourse strategies (objective or subjective discourse) and will form various texts regarding the presence amount of the enunciating subject in the discourse, and the perspective and sensation of the perceiving subject. During individual or group sessions, students with similar learning criteria will form highly variable texts. After learning with this technique, one can acquire the ability of interpreting and using both linguistic and social signs by doing writing exercises basing on certain text structuring properties.

Key Words: Travel journals, enunciation, semiotics, perception, description, discourse, foreign language education.

---

¹ Bu makale, Marmara Üniversitesi tarafından 11-13 Ekim 2012 tarihinde düzenlenen "Yabancı Dil Hazırlık Eğitimi ve Uygulamaları 1" Uluslararası Sempozyumunda sunulan bildirinin geliştirilmiş halidir.

² Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Fransız Dili ve Edebiyatı, buketaltinbuken@yahoo.com

ÖZET

Bu çalışmada, öncelikle dilbilim ve göstergebilim alanındaki sözceleme kuramından ve göstergebilimde görüngübilimden esinlenerek geliştirilen algılama kuramından faydalanarak gezi defterlerinin yazınsal tür olarak tanımı yapılacaktır. Amacımız göstergebilim yönteminden eğitim alanında nasıl yararlanılabileceğini yabancı dil eğitim sınıflarında kullanılması önerilen gezi defterleri üzerinde göstermektir. Gezgin yazarın gezi notlarından ve çizimlerinden oluşan gezi defterleri, dilsel ve görsel göstergeler içeren yazınsal ve estetik bir türdür. Sözceleme teknikleri ve algılama biçimlerine göre çeşitlilik içeren bu eserler, öznel ve nesnel söylemler oluşturmayı öğretmek ve betimleme tekniklerini edindirmek için çok uygundur. Görsel ve dilsel göstergelerin beraber kullanımı, hemen hemen her dil düzeyindeki öğrenen için anlama ve ifade etme çalışmalarında kolaylık sağlar. Dilin göstergeler dizgesi olduğu ve kültürü aktardığı göz önünde bulundurulursa, göstergebilimin dil eğitiminde yerini bulması şarttır. Günümüzde yabancı dil eğitiminde amaç, öğrenene sadece dili edindirmek değil, o dilin yaşadığı kültürü de tanıtmaktır. Kaynak ve erek kültür arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların algılanması yabancı dil eğitiminin bir parçasıdır. Gezi defterleri, gezginin bakış açısından şehirden görüntüler sunar. "Avrupa Diller Ortak Başvuru Metni"nde belirtildiği üzere, dil eğitimi kültür bağlamında yapılmalıdır. Yabancı dil öğrencisinin, hem dili, hem de dilini öğrendiği kültürü tanıması temel alınır, başka bir deyişle hem dilsel göstergeleri, hem de toplumsal göstergeleri yorumlamayı öğrenmesi gerekir. Klasik yöntemde, çoğunlukla yabancı kültürün tanıtıldığı ders kitaplarına rastlarız. Oysaki kendi kültürünü diğerinin gözünden görmek, ötekini tanımanın en iyi yoludur. Sadece gezi defterlerinde değil, gezi edebiyatı metinlerinde de, örneğin Montesquieu'nün İran Mektupları'nda, kültürler arasında toplumsal göstergelerin nasıl değiştiğini görürüz. Kültürel göstergeleri yorumlamayı öğretmek için, gezi edebiyatı metinlerinin dil eğitimi sınıflarında kullanılmasını öneririz. Farklı dil düzeyindeki gruplar konuya, kişilere, mekâna hâkimiyetleri ve metnin parçalı, kısa yapısı sayesinde metni rahatlıkla kavrar, sözceleme ve algılama tekniklerinden yola çıkarak benzer metinler oluşturabilirler. Bu çalışma göstergebilim yöntemi açısından yeni bir öneri de getirmektedir. Göstergebilim bir çözümleme yöntemidir, anlamlı bütünler üzerine uygulanır ve anlamın nasıl eklendiğini ortaya koyar. Hiçbir yazar yaratma yöntemi olarak kullanmaz. Eğitim alanında sadece çözümleme yöntemi olarak değil, yaratma yöntemi olarak tersten de kullanılmasını öneriyoruz. Öğrenen, örnek metinlerde kullanım farklılıklarını kavradıktan sonra farklı söylem stratejilerini (öznel söylem ya da nesnel söylem) benimseyerek, sözceleleyen öznenin söylemde varlık oranına, algılayan öznenin bakış açısına, duyumsama biçimlerine göre çeşitli metinler oluşturacaktır. Bireysel ya da grup olarak yapılacak çalışmalarda, aynı ölçütlerle öğrenenler birbirinden çok farklı metinler üretecektir. Bu yöntemle öğrenen belli metin yapısı özelliklerine göre yazma çalışmaları yaparak hem dilsel göstergeleri hem de toplumsal göstergeleri yorumlama ve kullanma becerisini edinebilir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, Çocuk Vakfı, sivil toplum kuruluşları.

1. GİRİŞ

Bu çalışmada, son yıllarda Fransa, Belçika ve İsviçre'de oldukça popüler olan gezi defterlerinin yazınsal tür olarak tanımını, göstergebilim ve dilbilim alanındaki sözceleme kuramından ve göstergebilimde görüngübilim etkisiyle geliştirilen algılama kuramlarından faydalanarak yapacağız. Amacımız anlamlandırma sürecini tanımlamaya yarayan göstergebilim kuramının yabancı dil eğitim sınıflarında öğreten tarafından nasıl kullanılabileceğini göstermektir. 1960'larda, yapısalcılık etkisinde gelişen göstergebilim yönteminde, edebiyat araştırmacıları ve dilbilimciler metnin yapısına odaklanmıştır. Bu

yöntemle, metin bir bütün olarak ele alınır, göstergelerin birbirine nasıl eklemlendiği incelenir ve anlamın nasıl üretildiği betimlenir. Bir şehrin keşfi ve betimlenmesi üzerine resimler ve metinleri parçalı bir yapıda birleştiren gezi defterleri, dilsel ve toplumsal göstergeleri beraber sunar. Dil eğitiminin birinci amacı olan iletişimin tam olarak gerçekleşebilmesi için toplumsal göstergelerin doğru yorumlanması şarttır. Toplumsal göstergelerin çokluğuyla dikkat çeken yazınsal tür, gezi edebiyatı metinleridir. Gezi defterleri ise görsel ve dilsel göstergelerin beraber kullanımıyla hemen hemen her dil düzeyindeki öğrenen için anlama ve ifade etme çalışmalarında daha çok kolaylık sağlar. Öğrenen, dilsel göstergeleri kullanmakta ya da okumakta yetersiz kaldığı aşamalarda görsel göstergeler yardımıyla metnin anlamını kavrar.

Bu çalışmada, bilişsel öğrenme kuramı Gestalt yaklaşımıyla, öğrenenin aktif olarak bilgiyi keşfetmesi, kavraması ve uygulamalarla edinmesi hedeflenmektedir. Mekân betimlemelerinde öğrenenin karşısına çıkan her türlü gösterge (dilsel, görsel, toplumsal) anıları içeren anlatılarla birleşerek ezberlenecek bilgiler olmaktan uzaklaşır. Yabancı dil eğitiminde aşılması en zor olan sorunlardan biri unutmadır. Tüm bu göstergelerin bütünlük ilişkisi içinde sunulması örgütlenme ve algıya dayalı öğrenmeyi tetikleyecektir. Betimleme bölümlerinde keşfedilen dilsel ve toplumsal göstergeler, anlatılama bölümlerindeki anılar aracılığıyla belleğe yerleşir. Bu yapılarca dair ilkeler zaten göstergebilim ve dilbilim yöntemiyle tespit edilmiştir. Fakat bu ilkeleri öğrenenin öğrenen rehberliğinde kendi başına keşfetmesi ve uygulama çalışmalarında tekrar kullanılarak kavraması sağlanmalıdır. Metnin yapısını algılamak sadece göstergebilimci için önemli değildir, farklı metinler yazma becerisini edinmek için öğrenenin de metin yapılarının ilkelerini kavraması gerekir. Bu aşamada göstergebilim öğrenene de yol çizecektir.

2. YÖNTEM VE AMAÇ

Yapısalcılık etkisiyle, dilbilim ve mantıktan yararlanılarak 1960'larda Algirdas Julien Greimas tarafından geliştirilen göstergebilim kuramının inceleme konusu, anlam ve anlamlandırma sürecidir. Göstergebilim, anlamlı bütünlerde göstergeler arasındaki ilişkileri inceleyerek anlamın üretiliş sürecini betimlemeyi hedefler. Gösterge kavramı "gösteren-gösterilen" arasındaki tamamlayıcı ilişkiden yola çıkılarak tanımlanır. Kendisi dışında bir nesneyi, varlığı gösteren her şey göstergedir. Dil göstergesi ise "anlatım düzeyine" ait bir "gösteren" (işitim imgesi) ile "içerik düzeyine" ait bir "gösterilenin" (kavram) birleşimidir. Dil bir göstergeler dizgesidir, kulağımızla duyduğumuz her ses zihnimizde bir kavram oluşturur. Dil göstergesinin tanımı, modern dilbilimin kurucusu Ferdinand de Saussure tarafından yapılır.

Dili kendi içinde ve kendisi için ele alan Saussure'ün çalışmalarını takip ederek Greimas, Paris Göstergebilim Okulunun yaklaşımını oluşturur: 1960'larda geliştirilen anlatsal-söylemsel göstergebilim yönteminde, metin bir bütün olarak kabul edilir ve metnin dışındaki diğer öğeler inceleme alanının dışında bırakılır. Metnin somut tümcelerden oluşan yüzeysel yapısında, betiler ve anlatı izlenceleri tespit edilir ve derin yapıdaki evrensel nitelikli anlam alanlarına göre birbirine eklemlenir. Greimas'ın yaklaşımıyla, yazınsal metinleri, yazınsal olmayan söylemleri ve hatta görsel söylemleri incelemek mümkündür.

1980'li yıllarda göstergebilimin inceleme alanına beden, algı, duyumsama gibi kavramlar eklenir. Emile Benveniste'in sözceleme üzerine yaptığı dilbilim çalışmaları ve Maurice Merleau-Ponty'nin görüngübilim üzerine yaptığı felsefe çalışmaları göstergebilim alanındaki yenilenmeye temel oluşturur. Sözceleme ve görüngübilim çalışmalarından esinlenen göstergebilimciler, duyumsamanın anlamlama sürecine etkilerini araştırarak göstergebilim kuramını geliştirirler. Görüngübilime dayanarak, beş duyunun (görme, işitme, dokunma, koklama ve tatma) nesneyi algılama ve tanımlama sürecindeki işlevleri belirlenir. Algılayan özne ve algılanan nesne ya da mekân arasındaki ilişkiden yola çıkarak duyumsamanın anlamlandırmaya katkısı sorgulanır. 1980'lerden itibaren, gösteren-gösterilen ve anlatım-içerik düzlemlerinin birbirine eklenmesinde ve anlamlı bir bütün oluşturmasında beden aracı olarak tanımlanır.

Göstergebilim yaklaşımında, anlamlamanın algıya bağlı olduğu hatta duyumsamaya göre değişiklik gösterdiği tespit edilir. Bu nedenle gezi defterleri gibi yolculuk söylemlerinde, betimlenen mekânın algılayan öznenin duyumsamasından bağımsız olmadığını söyleyebiliriz. Yaşanan bedensel deneyime ve duyumsama biçimine göre, gezi edebiyatı metinlerinde aynı mekânın farklı betimlemelerini buluruz.

Dilbilim ve göstergebilim alanında geliştirilen sözceleme kuramından faydalanarak, gezi defterlerinin tür olarak ayırt edici özelliklerini belirlemek mümkündür. Adıllar, yer ve zaman belirteçleri, öznellik belirten kalıplar, sözceleyen öznenin sözceyi hangi bağlamda oluşturduğunu gösterir. Sözceleme biçimleri (örtük sözceleme ve açık sözceleme), sözceleme işlemleri (yakınlaşma ve uzaklaşma) söylemde öznellik ve nesnellik belirler.

Göstergebilimde Jacques Geninasca ve Jacques Fontanille tarafından geliştirilen algılama kuramlarına dayanarak, gezi defterleri tür olarak kesin bir biçimde tanımlanabilir. Jacques Geninasca algılayan öznenin kavrayış biçimlerini üçe ayırır: göndergesel kavrayış, anlamsal kavrayış, izlenimsel kavrayış. Göndergesel kavrayışta, nesnel bir bakış açısı; anlamsal kavrayışta, betimlenen nesne ile başka nesnelere arasında benzerlik ilişkileri kurularak; izlenimsel kavrayışta ise öznel bir bakış açısıyla nesne betimlenir. Bu kavrayış biçimlerine göre, söylemde nesnellikten öznelliğe geçiş sağlanır.

Jacques Fontanille ise gözlemleyen özneleri sözce içindeki varlık derecelerine göre (odaklanan, izleyici, yardımcı, yardımcı-katılımcı) tanımlar. Odaklanan özne, sözce içinde bulunmazken, izleyiciden katılımcıya doğru, sözceleyen öznenin sözce içindeki varlık belirtileri artar. Fontanille bakış açısı stratejileriyle (geneli gören, gruplayan, seçen ve detaya odaklanan) öznenin algıladığı nesneyi betisel düzeyde nasıl tekrar oluşturduğunu gösterir. Bir mekân genel özellikleriyle bütün olarak, parçalara ayrılıp gruplandırılarak, sadece bir bölüme odaklanarak ya da bir bölümün tek bir özelliği üzerine odaklanarak betimlenebilir. Öznenin kavrayış biçimlerine, gözlemleyen özne türlerine ve bakış açısı stratejilerine, duyumsama biçimleri (görme, işitme, dokunma, koklama, tatma) de eklenince aynı mekânın çok farklı betimlemelerini yapmak mümkündür.

Tüm bu kuramlar gezi defterlerini tür olarak tanımlamamıza yardım eder. Dil eğitimi sınıfına yönelik bu çalışmada amacımız, bu yöntemlerden çözümlene ve yaratma aşamasında faydalanmaktır. Bunun için, öncelikle dilbilim ve göstergebilim terimcesini öğrenene vermeden sadece örnek metinler üzerinde farklı kullanımları açıklayarak metin çalışması yapılmasını öneriyoruz. Bu çalışma için kurama öğrenenin değil ama öğretenin hâkim olması şarttır. Birinci aşamadaki dinleme, okuma ve kavrama çalışması sonrasında ikinci aşama olan yazma ve yaratma aşamasına geçilecektir. Böylece öğrenen farklı ölçütlere göre nesnel ya da öznel söylemler oluşturmayı, bir duyumsama biçimine göre yazılmış bir metni başka bir duyumsama biçimine göre tekrar yazmayı, farklı bakış açılarına göre betimlemeler yapmayı öğrenecektir.

Bu metinlerin yapısının çözümlene yöntemi olarak dilbilim ve göstergebilimi gerektirdiği açıktır. Dilin göstergeler dizgesi olduğu göz önünde bulundurulursa, dil eğitimi zaten dilbilim ve göstergebilimden ayrı düşünülemez. Kısacası bu çalışmada, dil eğitim sınıflarında göstergebilim yönteminden nasıl faydalanabileceğini gezi defterleri üzerinde göstermeyi hedefliyoruz.

Dilbilim ve göstergebilime ek olarak, bu çalışmada yararlanacağımız diğer bir yaklaşım da bilişsel öğrenme kuramı olarak tanımlanan Gestalt kuramıdır. Bilişsel kuramcılar (Wertheimer, Köhler ve Kofka) öğrenme sürecinde anlama, algı, düşünme, kavrama ve yaratma gibi kavramlar üzerinde dururlar. Anlamlandırma sürecini parça-bütün ilişkisi üzerinde tanımlayarak, algılama ilkelerini açıklarlar. Gestalt kuramı çerçevesinde, dersin öğrenciye önce anlamlı bir bütün olarak verilmesi, sonra detaylara inilmesi gerekir. Öğrenen hangi konuda niçin, ne yaptığının farkında olarak bilgiyi edinmelidir. Öğreten, öğrenene deneme yaparak keşfetmesi için rehberlik yapar. Tekrar etme, bellekte bilginin saklanması için çok önemlidir. İçgörüsüz deneme yapılmayla öğrenen çözüm ilkelerini kendisi bulur ve bu ilkeleri başka bir duruma da transfer ederek kullanabilir. Görüldüğü üzere anlama ezberleyerek değil kavrayarak gerçekleşir. Dil öğretiminde de bu yöntemin uygulanması bilgiyi daha kalıcı kılacaktır. Öğrenene kavraması, keşfetmesi ve bilgiyi transfer ederek kullanabilmesi için yeterli zaman verilmelidir. Mekân betimlemelerinde kullanılan söylem yapıları, dilbilgisi kalıpları, sözceleme biçimleri ezberlenecek şemalar olarak verilmemeli, öğrenenin bu yapıları hatırlarla beraber kullanarak edinmesi sağlanmalıdır. Bu yöntemle, yabancı dil eğitimindeki en önemli sorunlardan biri olan unutkanlığın önüne geçilecektir.

2. GEZİ DEFTERLERİNİN YAZINSAL TÜR OLARAK TANIMI

Gezgin yazarın gezi notlarından ve çizimlerinden oluşan Gezi Defterlerini, dilsel ve görsel göstergeler içeren yazınsal ve estetik bir tür olarak tanımlayabiliriz. Clermont-Ferrand şehrinde her yıl üç gün boyunca düzenlenen “Gezi Defterleri Buluşması”, bu türün Fransa’da okur tarafından gördüğü yoğun ilginin kanıtıdır. 2000 yılından 2011 yılına kadar “Gezi Defterleri Bienali”, 2011 yılından sonra ise “Gezi Defterleri Buluşması” adı altında Clermont-Ferrand’da IFAV (Il faut aller voir: Görmeye gitmek lazım) kuruluşu tarafından düzenlenen

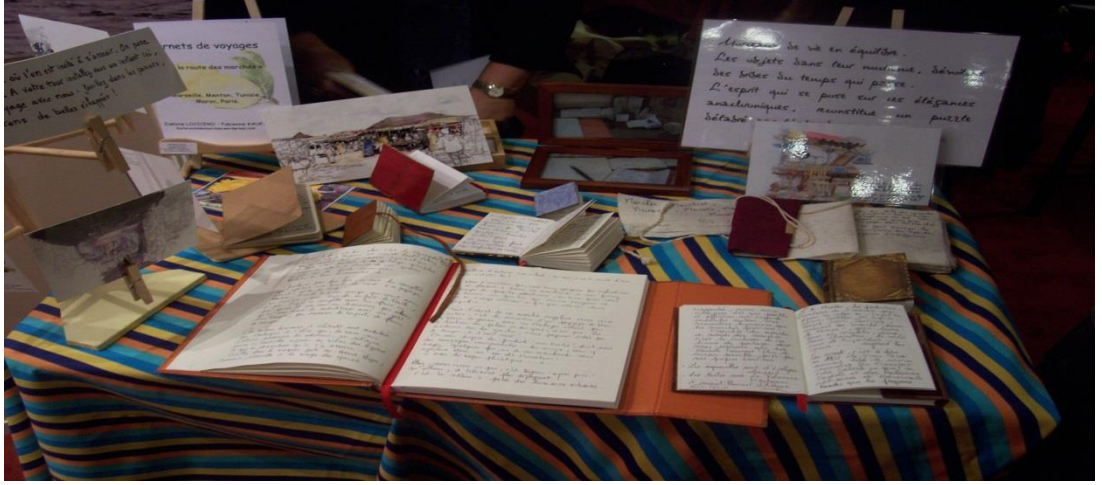
etkinlikler kapsamında gezi defterleri yazarları, ressamaları ve okurları bir araya gelmektedir. Her yıl farklı bir tema çerçevesinde gerçekleştirilen Gezi defterleri buluşmalarında, sergiler, yazar ve çizerler ile söyleşiler, konferanslar, belgesel gösterimleri ve amatörler için atölye çalışmaları düzenlenmektedir.

Türün yaratım boyutuna baktığımızda, yazarların ve çizerlerin ortak üretiminin söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Edebiyat, resim ve fotoğraf sanatlarının kesişme noktasında yer alan bu tür, hem edebiyat okurunun, hem gezginlerin, hem de resim ve fotoğraf sanatı meraklılarının dikkatini çekmektedir. Gezi defterleri her ne kadar son yıllarda daha çok ilgi duyulan bir tür olarak dikkat çekse de, yeni bir tür olarak tanımlanamaz. Bilindiği üzere, gerek Türk Edebiyatı'nda, gerek Batı Edebiyatı'nda Yirminci yüzyıl öncesinde de birçok yazarın gezi notlarından oluşan kitapları bulunmaktadır. Özellikle de oryantalizm akımında, doğu kültürünü tanımaya çalışan batılı gezgin yazarlar gezi notlarından oluşan eserler üretmişlerdir. Fakat günümüzde Glénat, Casterman gibi çizgi roman basan yayınevleri tarafından yayınlanan gezi defterleri yazınsal olduğu kadar görsel anlatımı da aynı oranda kullanarak türde yenilenmeyi getirmiştir. Gezi defterlerinin biçimsel olarak yenilenmesi, başka bir deyişle görsel göstergelerin de dilsel göstergeler kadar hatta daha baskın olarak kullanılması doksanlı yılların sonunda gerçekleşmiştir.

Gezi defterlerini, klasik gezi edebiyatı metinlerinden ayıran en belirgin özellik, yazınsal ve görsel göstergelerin bir arada kullanımudur. Bir yazar ve bir ressam tarafından ortak olarak ya da tek bir kişi tarafından yazıların ve çizimlerin hazırlandığı gezi defterleri, gezginin izlediği yolu, karşılaştığı kişileri, izlenimlerini, duygularını; metinler, çizimler, fotoğraflar, hatıra nesnelere ve kısa notlar aracılığıyla aktarır. Resim ve metinden oluşan gezgin-yazarın yolculuk defteri parçalı bir yapıya sahiptir. Göstergelerin çeşitliliği (yazınsal ve görsel) ve metnin parçalı/kesintili yapısı bu türün en temel özelliği olarak ilk bakışta göze çarpar. Betimlemelerin çokluğu (Olay betimlemeleri, kişi betimlemeleri, mekân betimlemeleri) ve aralardaki boşluklar parçalı bir yapı oluşturur. Her semtin ayrı bir bölümde ele alındığı ve resimlerle dolu olan bu kitaplar çizgisel bir okumadan çok atlamalı bir okuma eylemini tetikler.

Çok farklı temalarda gezi defterleri bulmak mümkündür. Bir şehrin üzerine yazılan gezi defterlerinde bile çeşitlilik görülmektedir. Gazetecilerin hazırladığı röportajlardan oluşan gezi defterlerini, karikatüristlerin çizim ağırlıklı gezi defterlerini, edebiyatçıların daha edebi bir üslup benimseyerek kaleme aldıkları gezi defterlerini bunlar arasında sayılabiliriz. Sadece şehirler gezi defterlerinin konusunu oluşturmaz, çok farklı konularda gezi defterleri hazırlanmıştır. Dağcılar, denizciler, bisikletçilerin yolculuklarını, gezginlerin okyanusu geçiş ya da zirveye tırmanış maceralarını anlattıkları gezi defterleri bulunmaktadır. Hemen hemen her konuda gezi defteri hazırlanmıştır. Elsie Herberstein'in evsiz insanların yaşamını anlatan gezi defteri de bunlardan biridir. Bu metin türünü örnekleyen aşağıdaki resimler, 19-20-21 Kasım 2010 tarihinde Fransa'da Clermont-Ferrand şehrinde gerçekleşen Gezi Defterleri Bienalinde çekilmiştir. Görüldüğü üzere, biçimsel olarak kimi zaman dilsel göstergeler, kimi zaman görsel göstergeler baskın olarak yapıtlarda yer almaktadır.

3. GEZİ DEFTERLERİNİN YABANCI DİL EĞİTİM SINIFINDA KULLANIMI

Bir şehrin, bir kişinin ya da bir nesnenin resim ve metin kullanılarak betimlemesinin yapıldığı, kısa notlardan, krokilerden ve fotoğraflardan oluşan gezi defterleri yabancı dil eğitimi için uygun bir kaynak oluşturur. 23 Şubat-26 Şubat 2005 tarihi arasında, Fransız Kültür Merkezi tarafından İstanbul'a davet edilen gezi defterleri bienali müdürü Michel Renaud ve İstanbul üzerine gezi defterleri hazırlamış olan yazar ve çizerler, Jacques Ferrandez (*İstanbul, Carnets d'Orient- İstanbul-Doğu Defterleri*, Casterman Yayınları), Ariane Bonzon (gazeteci yazar), Christophe Merlin (ressam) (*İstanbul et les Stambouliotes-İstanbul ve İstanbullular*, Glénat Yayınları) Fransız Kültür Merkezinde etkinlikler kapsamında sergi ve söyleşilere katılmışlardır. Ayrıca, gezgin yazar ve çizerler Fransızca eğitim veren lise ve üniversite öğrencileriyle atölye çalışmaları gerçekleştirmişlerdir.

Bu kapsamda, İstanbul Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nın bir yıllık Fransızca hazırlık eğitimi sonrası lisans eğitime başlayan öğrencileriyle gezgin yazar-çizer Elsie Herberstein (*Zanzibar*, Seuil yayınları, *Viens chez moi, j'habite dehors: un carnet de voyage chez les sans-abri - Bana gel, dışarda oturuyorum:-evsizlerde bir gezi defteri*, Jalan Yayınları) bir atölye çalışması yapmıştır. Bu çalışmaya, öğrencilere eşlik eden öğretim görevlisi olarak katılma fırsatım olmuştur. Fransız Kültür Merkezinde düzenlenen atölye çalışmasında, yazar öğrencilere öncelikle kendi çalışmalarını göstererek türü tanıtmıştır. Gezin yazarların fotoğraf yerine çizim yaparak, anın duygusunu yapıtlarına geçirmeye çalıştıklarını, sokakta oturup defterine çizim yapan bir yabancıнын hemen dikkat çektiği için, daha çok kişiyle tanışma, iletişim kurma fırsatı yakaladığını ve bu sayede kültürü yaşayarak keşfettiğini anlatmıştır. Sergiyi gezen ve bilgilendirme söyleşisine katılan öğrenciler gruplar halinde kendi gezi defterlerini oluşturmak üzere sorumlu öğretim üyelerinin eşliğinde İstiklal Caddesine çıkmıştır. Her öğrenci kendi defterinde, aynı caddenin farklı yerlerini seçerek çizimler yapmıştır: Galatasaray Lisesi'nin kapısı, Çiçek Pasajı'nın süslü mimarisi, uzun bıyıkları ve elinde tespihi ile İstiklal caddesinin o dönem simgesi olan bıyıklı adam, vb. Elleri resim kalemleri ve defterleriyle yaptıkları bir saatlik gözlem ve çizim turu sonrasında tekrar atölyeye dönen çalışma grubu, Elsie Herberstein'in yardımıyla, çizimlerinin üstüne boyama, kolaj çalışmaları yapmış ve Fransızca kısa metinler ve notlar ekleyerek kendi İstiklal caddesi betimlemelerini oluşturmuşlardır. Öğrenenin bireysel çalışmasından çok, diğerleriyle beraber etkileşim içinde yürüttüğü grup çalışmaları yabancı dil eğitimi sınıflarında gittikçe daha tercih edilen bir yöntemdir. Bu açıdan bu tür bir çalışma dil eğitimi için çok uygundur.

Bu çalışmayı yapmadan önce, öğrenci grubuna öncelikle örnekler sunarak türü tanıtmak gerekmektedir, çünkü baskısının kalitesi nedeniyle maliyeti diğer kitaplara göre daha pahalı olan gezi defterleri ülkemizde yayınevleri tarafından tercih edilmemektedir ve bu yüzden okur tarafından pek tanınmamaktadır. Günümüzde gezginler, kendi gezi defterlerini internet sitelerinde paylaşmaktadır. Fakat bu siteleri gezi defterleri ile karıştırmamak gerekir. Gerçek anlamda bir gezi defteri, yolculuk sırasında gezgin tarafından tutulan bir çizim ve anı defteridir. Gezi defterleri bienalinin sergisinde, gezgin yazar-çizerlere ait sergilenen orijinal

defterler bunun en büyük kanıtıdır. Tabi ki yabancı dil sınıfında, resim yerine fotoğraf ya da kartpostal kullanımıyla öğrenenin görsel söylemden çok yazınsal söylemi oluşturması sağlanabilir. Bu çalışmaları çeşitlendirmek ve sıralamak mümkündür. Okuma öncesi etkinliğinde öğrenene konu hakkında bilgi verirken dinleme ve konuşma becerileri, okuma etkinliğinde kavrama ve algılama becerisi, son etkinlikte ise yazma becerisi gelişecektir.

Günümüzde yabancı dil eğitiminde amaç, öğrenene sadece dili edindirmek değil, o dilin yaşadığı kültürü de tanıtmaktır. Kaynak ve erek kültür arasındaki benzerlikler ve farklılıkların algılanması yabancı dil eğitiminin parçasıdır. Bu kapsamda, gezi defterleri kullanımı kesinlikle faydalı olacaktır. Gezi defteri, gezginin bakış açısından şehirden görüntüler sunar. Örneğin, Türkiye üzerine yazılan gezi defterlerinde, öğrenen kendi kültürünü diğerinin gözünden görerek, tanıdığı mekânların hiç fark etmediği özelliklerini keşfedecek ve çok kanıksadığı toplumsal davranış biçimlerini sorgulayacaktır. Ayrıca, öğrenen diğeri üzerinden kendisini tanıırken, kültürel karşılaştırmalar yapacak ve diğerinin kültürü ile ilgili de çıkarımlarda da bulunacaktır.

Bu tür çalışmaları, hem lise, hem de üniversite düzeyindeki yaş gruplarında yürütmek mümkündür. 2010 Gezi Defterleri Bienali sergi bölümünde yer alan İstanbul standı, gezi defterlerinin yabancı dil eğitimindeki kullanım örneklerinden birini bizlere sunar. Bienalde, Türkiye’den Saint-Joseph Lisesi ve Fransa’dan Godefroy de Bouillon Lisesi öğrencileri, okullarının beraber yürüttüğü proje kapsamında hazırladıkları gezi defterlerini sergilemiştir. Bu defterler, her iki ülkenin öğrencilerinin birbirlerine ülkelerine yaptıkları seyahatler sonucunda oluşturulmuştur. “Avrupa Diller Ortak Başvuru Metni”nde belirtildiği üzere, dil eğitimi günümüzde kültür bağlamında yapılmaktadır. Yabancı dil öğrencisinin, hem dili hem de dilini öğrendiği kültürü tanıması temel alınmıştır. İki ülke öğrencileri arasında dilsel ve kültürel alışverişi sağlayan bu işbirliği çalışmaları yabancı dil eğitimi için şüphesiz çok etkilidir. Bu çalışmalar maddi olanaklara bağlı olarak farklı şekilde uygulanabilir.

4. GÖSTERGEBİLİM YÖNTEMİNİN YABANCI DİL EĞİTİM SINIFINDA KULLANIMI

Gezi defterlerinde, iki sözcelem yapısı saptanır: Örtük sözceleme ve açık sözceleme. Örtük sözceleme yapısında, sözceleme belirtileri bulunmaz, sözcenin kim tarafından, hangi bağlam ve durumda üretildiği belirsizdir. Bu durumda, sözceleyen özne J. Fontanille tarafından önerilen gözlemleyen özne tiplerinden “odaklanan” özne işlevini üstlenir. Uzaklaşma işlemiyle sözceleyen özne nesnel bir bakış açısıyla mekânı tasvir eder. Açık (sözcelenmiş) sözcelem yapısında, sözceleyen özne adıl yer ve zaman belirteçleri ile sözceye yerleşir ve sözce üretimini üstlenir. “İzleyici”, “yardımcı”, “yardımcı-katılan” işlevlerine göre sözcede varlık derecesi değişen sözceleyen özne duyu organları aracılığıyla öznel bir bakış açısıyla şehri betimler. Öznel söylemde, anlamsal kavrayış ve izlenimsel kavrayışla şehir /duyumsamak/ ekseninde betimlenirken, nesnel söylemde göndergesel kavrayışla /bilmek/ ekseninde tanımlar. Gezi defterlerinde, algılayan özne ve algılanan mekân birbirinden bağımsız değildir. Öznel söylemde, algılamada kullanılan duyu organı, nesnenin var oluş biçimini belirler. Bir mekân /görme/ ekseninde betimlendiğinde görsel, /duyma/ ekseninde ise işitsel olarak tanımlanır. Bu yüzden, aynı yeri farklı duyumsama biçimleriyle betimlenmek mümkündür.

Öznel söylem	Nesnel söylem
Yakınlaşma işlemi	Uzaklaşma işlemi
Açık sözceleme	Örtük sözceleme
Duyumsamak	Bilmek
İzleyici, yardımcı, yardımcı-katılan	Odaklanan
Anlamsal ve izlenimsel kavrayış	Göndergesel kavrayış

Gezi Defterlerini yabancı dil eğitim sınıflarında özellikle dilin estetik kullanımını ve yaratıcı yazı tekniklerini geliştirmek için kullanmak mümkündür. Üniversitelerin Dil Edebiyat ve Eğitim Bölümlerinde, kompozisyon, yazılı anlatım, yaratıcı yazı gibi öğrenenin yazma becerilerini geliştiren dersler kapsamında bu kaynaklardan faydalanabiliriz. Metin türleri açısından ele alındığında, gezi defterleri betimleme ve anlatılama arasında çok hızlı geçişler içermektedir. Roman, öykü gibi anlatı türlerinden farklı olarak, gezi defterlerinde giriş-gelişme-sonuç sıralamasında birbirini takip eden olaylar aktarılmaz. Gezgin yazar-çizerin dikkatini çeken kişi, nesne ve mekânlar birbiri ardına betimlenir. Çoğu gezi defterinde her bölüm birbirinden bağımsız olarak okunabilir. Sayfaları çevirip, resimleri dikkat çeken sayfalarda duran okur, atlamalı bir okuma eylemi gerçekleştirir. Metinlerin kısalığı, parçalı ve kesintili yapısı diğer edebi anlatı metinlerinden gezi defterlerini ayırmaktadır. Çizgisel bir okuma gerektirmeyen gezi defterleri, bu yapısı nedeniyle yabancı dilde yazma ve okuma çalışmalarında rahatlıkla kullanılabilir. Yazınsal söylemin görsel söylem ile desteklenmesi dilsel becerilerini geliştirmekte olan öğrenen için ayrıca kolaylık sunar. Gezdiği bir yeri ve orada yaşadıklarını anlatma çalışmasında, detaylı ve uzun betimlemeler yapacak dil düzeyine ulaşmamış olan öğrenen, resimler ve kısa notlarla anlamlı bir metin oluşturur.

Gezi defterleri betimleme teknikleri açısından dört farklı örnek sunar. Göstergebilim uzmanı J. Fontanille tarafından belirlenen dört farklı bakış açısı stratejisini bu metinlerde tespit edebiliriz: “Geneli gören”, “Gruplayan”, “Seçen”, “Detaya odaklanan” bakış açıları (Fontanille, 1999, s. 50). Örneğin, bir sokak uzaktan, genel hatlarıyla bir bütün olarak, aynı sokak içindeki öğeler gruplandırılarak (evler, ağaçlar, arabalar, kafeler), herhangi bir öğesine odaklanarak (kafeler) ya da bu öğenin tek bir özelliği detaylandırılarak (kafelerin masaları) betimlenebilir. Göstergebilimde çözümleme yöntemi olarak kullanılan bakış açısı stratejilerinden, dil eğitimi alanında faydalanılmasını öneriyoruz, özellikle de yazılı anlatım ve kompozisyon derslerinde aynı mekânın farklı betimlemelerin yapılması etkili bir yazınsal uygulama olacaktır.

Bu anlatılarda, sözcüleyen öznenin sözcüdeki varlık derecesi değişiklik gösterir. Metinlerde nesnel söylemi ve öznel söylemi oluşturan dilbilgisi yapılarını belirlemek mümkündür. Sözcüleyen özne, üçüncü tekil şahıs kullanarak, nesnel bir bakış açısıyla sadece bir kamera gibi mekânı aktarır ya da birinci tekil şahıs kullanarak öznel bir bakış benimser. Adılar, yer ve zaman belirteçleri, nitelendirme sıfatları ve kullanılan filler betimlemede nesneliliği ya da özneliliği ön plana alır. Bu dilbilgisi yapılarını örtük sözcüleme ve açık sözcüleme içinde ayırt etmek mümkündür. Farklı anlatıcı türlerini kullanarak (birinci tekil, ben anlatıcı - üçüncü tekil, o anlatıcı) öznel ya da nesnel bakışla betimlemeler yapılması ya da bir söylem türünden diğerine geçiş için yeniden yazma çalışmalarının yapılması hem dilsel hem de yazınsal olarak etkili bir çalışmadır.

Son olarak, betimlemelerde gezgin-yazarın (gözlemleyen özne) mekânı algılamakta kullandığı beş duyu (görme, işitme, dokunma, tatma, koklama) incelenir. Betimlemelerde bir duyu organının ağırlıklı olarak kullanımı, diğer duyu organlarıyla algılamayı arka plana atar. Görüngübilime göre, algılayan özne ve algılanan nesne birbirinden bağımsız değildir. Öznenin algılama biçimi, başka bir deyişle kullandığı duyu organı, nesnenin metinde var oluş biçimini belirler. Bir mekân /görme/ ekseninde betimlendiğinde görsel bir nesne, /duyma/ ekseninde betimlendiğinde ise işitsel bir nesne olarak tanımlanır. Bu yüzden, aynı mekânı farklı biçimlerde betimlemek mümkündür. Aynı mekân üzerine yazılmış farklı gezi söylemlerinde, bir semtin görsel algıyla ya da sadece işitsel algıyla betimlendiği örnekler bulmak mümkündür. Örnek metinler incelendikten sonra, yazılı anlatım ve yaratıcı yazı çalışmaları kapsamında, öğrenenlerden aynı mekânı farklı duyumsama organlarını kullanarak betimlemelerini isteyebiliriz. Bu çalışmayla, öğrenen kelime hazinesini genişletir, yeni kavramlar ve deyimler edinir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Öncelikle dil eğitimi sınıfında gezi defterleri kullanılmasının faydalarını belirtelim. Dil eğitiminde amaç sadece dili öğretmek değil, aynı zamanda kültürü de tanıtmaktır. Geleneksel yabancı dil eğitiminde, çoğunlukla yabancı kültürün tanıtıldığı ders kitaplarına rastlarız. Oysaki kendi kültürünü diğerinin gözünden görmek, ötekini tanımanın en iyi yoludur. Farklı ülkeler üzerine yazılan defterleri kullanarak toplumsal okumaları çeşitlendirmeyi öneriyoruz.

Üstelik görsel göstergelerle öğrenenin dikkatini bu metinlerle uzun süre tutmak çok daha kolaydır. Farklı dil düzeyindeki gruplar konuya, kişilere ve mekâna hâkimiyetleri sayesinde metni rahatlıkla algılayabilmektedir. Her dil düzeyindeki sınıfla gezi defterlerini çalışmak mümkündür.

En başta belirttiğimiz üzere, dil göstergeler dizgesidir ve dil eğitiminin amacı iletişimi sağlayacak dilsel ve toplumsal göstergeleri doğru kullanmayı öğretmektir. Toplumsal göstergelerin çokluğuyla dikkat çeken gezi defterleri bu açıdan dil eğitimi sınıfları için çok uygun bir kaynaktır. Gezi defterlerinde dilsel göstergelerle beraber toplumsal göstergeler bütünlük içinde sunulmaktadır. Üstelik anlatılama bölümlerindeki anılar, betimleme bölümlerinde kullanılan nesnel ve öznel söylem stratejilerini, dilbilgisi kalıplarını, öğrenenin belleğinde tutmasını kolaylaştırır. Parça-bütün ilişkisi içerisinde öğrenen dilsel ve toplumsal göstergeleri okumayı ve uygulama çalışmalarıyla bunları birbirine eklemeyi öğrenir.

Gezi defterleri, anlatılama ve betimleme tekniklerinin çalışılması için çok uygun bir alan sunar. Bu metinlerde olay betimlemeleri, kişi betimlemeleri, mekân betimlemeleri birbirini takip eder. Betimlemelerin çokluğu ve aralarındaki boşluklar parçalı bir yapı oluşturur. Bu parçalı yapının altında farklı anlatıcı tipleri, farklı bakış açıları stratejileri, farklı duyumsama biçimleri, farklı söylem stratejileri yatmaktadır. Tüm bu tekniklerin incelenmesi ve bu tekniklere göre yazı çalışmalarının yapılması yazılı anlatımın ilerletilmesi, özellikle de dilin estetik kullanımının geliştirilmesi için çok faydalıdır. Bu açıdan, betimleme ve anlatılama teknikleri çalışmasında gezi defterlerinin kullanılması yabancı dil eğitimi sınıfları için önerilir. Öğrenen bu çalışmaların sonucunda öznel söylem ve nesnel söylem oluşturma becerisini edinir.

Söz konusu uygulama çalışmasında, göstergebilim analizinin sonuçları uyulması gereken bir şema gibi öğrenene kesinlikle verilmemelidir. Öğretenin yol göstermesiyle öğrenenin metinleri inceleyerek, söylem stratejisi ilkelerini kendi başına keşfetmesi ve uygulamalarda bu yapıları kullanarak edinmesi sağlanmalıdır. Yapı odaklı çözümleme yöntemi göstergebilim, yine yapı odaklı bilişsel öğrenme kuramı Gestalt yaklaşımıyla verilmelidir. Öğrenen tümdengelim yöntemiyle, kuralları ezberlemeden, çözümleme aracılığıyla yapıyı kavramalı ve bu ilkeleri başka metinlerde kullanarak edinmelidir. Tanımlamalar yerine örneklerle dersin başlaması, çok uygulama yapılması ve tanımlara öğrenenin ulaşması sağlanmalıdır. Ancak yapı odaklı çalışmayla ve bilişsel öğrenme yöntemiyle yabancı dil eğitimindeki unutma sorunu aşılabilecektir. Göstergebilim yöntemi belirttiğimiz üzere edebiyat alanında bir çözümleme yöntemidir, günümüze kadar eğitim bilimlerinde yaratma yöntemi ve öğretme yöntemi olarak kullanılmamıştır, yöntemin Gestalt yaklaşımıyla beraber önerdiğimiz biçimde kullanımı eğitim bilimleri alanında yer bulmasına imkân verecektir.

KAYNAKÇA

- Adam, J-M., Petitjean, A. (1989). *Le texte descriptif*. Paris. Nathan.
- Avrupa Ortak Başvuru Metni*, (2002). Avrupa Konseyi. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Council of Europe.
- Behçet, O. (2011). *Öğrenme, öğretim kuram ve yaklaşımları*. Ankara. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Benveniste, E. (1966-1974). *Problèmes de linguistique générale*. Paris. Gallimard.
- Geninasca, J. (1997). *La parole littéraire*. Paris. Presses Universitaires de France.
- Greimas, A-J. (1966). *Sémantique structurale : Recherche de méthode*. Paris. Larousse.
- Fontanille, J. (1989). *Les espaces subjectifs: Introduction à la sémiotique de l'observateur*. Paris. Hachette.
- Fontanille, J. (1999). *Sémiotique et littérature*. Paris. Presses Universitaires de France.
- Hamon, P. (1993) *Du descriptif*. Paris. Hachette Supérieur.
- Kerbrat-Orecchioni, C. (2006). *L'énonciation : De la subjectivité dans le langage*. Paris. Armand Colin.
- Küşin Fişekçioğlu, A. (2004). Avrupa Diller Ortak Başvuru Metni, *Disiplinlerarası Ortam ve Yöntem Sorunları*, 142-150. İstanbul. Multilingual.
- Merleau-Ponty, M. (1945). *Phénoménologie de la perception*. France. Gallimard.
- Öztoğat, N. (2005). *Yazınsal Metin Çözümlemesinde Kuramsal Yaklaşımlar*. İstanbul. Multilingual.
- Saussure, F. (1916). *Cours de linguistique générale*. Paris. Payot.